

УДК 327 (477+540)

Ковш І. О.*Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент*

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ІНДІЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто процес становлення, сучасний стан та ключові аспекти науково-технічного співробітництва між Україною та Республікою Індія, зокрема у космічній та фармацевтичній галузях. Розглянуто й проаналізовано основні проблеми та перспективи співробітництва України та Республіки Індія у науково-технічній сфері.

Ключові слова: Україна, Республіка Індія, науково-технічне співробітництво, космічна галузь, фармацевтика.

Kovsh I. O.

SCIENTIFIC AND TECHNICAL COOPERATION BEETWEN UKRAINE AND THE REPUBLIC OF INDIA AT THE CURRENT STAGE

The article deals with the formation process, the current state and key aspects of scientific and technical cooperation between Ukraine and the Republic of India, in particular in the space and pharmaceutical industries. The main problems and prospects of cooperation of Ukraine and the Republic of India in the scientific and technical sphere are considered and analyzed.

Key words: Ukraine, Republic of India, scientific and technical cooperation, space industry, pharmaceuticals.

На сучасному етапі розвитку двосторонніх відносин України та Республіки Індія співробітництво у науково-технічній галузі є одним з найперспективніших. Міжнародна взаємодія у науково-технічній галузі визначалась форматом рамкових угод, які поступово переформатувались у міждержавні проекти. Хоча науково-технічне співробітництво не вважається найбільш пріоритетним напрямком партнерських відносин України та Республіки Індія, але на сучас-

ному етапі активно нарощуються механізми для активізації міждержавних взаємин у цій галузі, що робить цей напрямок двосторонньої співпраці актуальним для обох держав.

Проблемі вивчення особливостей науково-технічної співпраці між Україною та Індією присвячена низка праць, автори яких приходять до одного висновку, що співробітництво двох держав у науково-технічній сфері є перспективним, але досить нестійким. Зокрема, О.І. Лукаш у своїй праці «50 років: розвиток індійського суспільства та українсько-індійських зв'язків», аналізуючи особливості двосторонньої співпраці, зазначила, що науково-технічне співробітництво наприкінці 90-их рр. ХХ ст. характеризувалось високим рівнем [6]. Продовжуючи досліджувати українсько-індійські відносини, О. Лукаш та Д. Рачек у статті «Українсько-індійські гуманітарні зв'язки: історія і сучасність» окреслили, що основними перспективними галузями співробітництва між двома державами є: фармацевтична й космічна галузі. У своїй праці автори висвітлили основні фактори, які впливали на українсько-індійські відносини на початку ХХІ ст., та їхню роль у розвитку науково-технічного співробітництва [5]. У своєму дослідженні «Україна – Індія: на шляху до конструктивного діалогу» О. Котелянець зазначила, що станом на 2013 р. була важливою співпраця у космічній галузі, але перешкодою для досягнення конкретних результатів двосторонньої співпраці в науково-технічній сфері залишається слабкість політичного міждержавного діалогу [4]. У 2014 р. було опубліковано працю А. О. Хмеля «Перспективи українсько-індійських двосторонніх відносин», у якій було проаналізовано основні напрями співпраці між Україною та Індією. Науковець зауважив, що сучасний рівень науково-технічної співпраці між Україною та Індією характеризується досить високими показниками, враховуючи двосторонню співпрацю. Індія є традиційним партнером України у космічній та фармацевтичній галузях [14].

Варто відзначити доповідь Надзвичайного Посла Республіки Індія в Україні пана Партха Сатпатхі, в рамках якої було представлено широку панораму розвитку сучасної Індії та українсько-індійських відносин, сконцентровано увагу на таких положеннях: Індія має одну з найбільших фармацевтичних галузей у світі, є одним із головних міжнародних центрів медичного туризму [7].

Мета статті: дослідити особливості українсько-індійських відносин у науково-технічній сфері.

Завдання статті:

1. Проаналізувати еволюцію розвитку українсько-індійських відносин у науково-технічній галузі.

2. Визначити найбільш пріоритетні аспекти науково-технічного співробітництва України та Республіки Індія.

3. Охарактеризувати основні проблеми і перспективи науково-технічної галузі в українсько-індійській співпраці.

Нормативно-правова база українсько-індійського співробітництва у науково-технічній сфері складається із 4 угод. Співробітництво між Україною та Індією у галузі умовно можна поділити на декілька етапів. Причинами цього є політичні та економічні кризові періоди в історії обох держав та світу включно. Початком першого етапу прийнято вважати візит до Делі першого президента України Л.М. Кравчука, в ході якого відбулося підписання у 1992 р. угоди між урядом України і урядом Республіки Індія про співробітництво в галузі науки та техніки (була чинна до 2006 р.) [12]. Згодом, у 1993 р. було укладено першу міжурядову Програму співробітництва у галузі науки та технологій на період 1993 – 1996 рр. У програмі були вміщені основні напрямки співробітництва в окремих галузях, зокрема у космічній галузі та галузі машинобудування. Отже, період з 1992 р. по 1996 р. у співробітництві між Україною та Індією у науково-технічній сфері характеризувався високою продуктивністю та позитивною динамікою.

У 2000 р. зі створенням Комісії з питань науково-технічного співробітництва з Індією розпочався наступний етап відносин. Комісія займалась питаннями щодо дослідження пріоритетних галузей взаємовідносин відповідно до можливостей обох країн. У 2003 р. була проведена перша українсько-індійська науково-технічна виставка «ІНДУК-2003» у м. Гайдарабад. У цій виставці взяли участь 17 наукових фондів та ВНЗ України. У ході проведення виставки була укладена «Угода про наукове співробітництво» між НАН України та Індійською національною академією наук та презентовано 53 спільних наукових проекти [3]. 21-23 грудня 2004 р. у м. Делі проведено перші «Дні науки та техніки України в Республіці Індія». У виставці взяли участь 44 ВНЗ і наукових закладів з 17 регіонів України. Підписано 151 протокол про майбутні наміри. У 2005 р. була підписана міжурядова «Угода про співробітництво у галузі використання космічного простору в мирних цілях». Результатом угоди було створення спільних комісій щодо дослідження космосу [11]. З 2008 р. по 2012 р. співробітництво між Україною та Індією було недостатньо продуктивним. Причиною цього стала світова економічна криза 2008 р., яка вплинула на економічне становище обох держав, тому подальше співробітництво було тимчасово призупинено.

З підписанням у 2012 р. «Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Індія про науково-технічне співробітництво» розпочався новий етап двосторонніх відносин. 10 грудня 2012 р. угода була ратифікована Кабінетом Міністрів України [13]. Згідно з цією угодою, сторони зобов'язалися сприяти поглибленню двосторонньої співпраці, в основі якої лежать принципи взаємної допомоги та рівності у сфері ІТ-технологій і біології та у сферах, що є взаємовигідними для обох сторін, враховуючи можливості та досвід учених. Важливим кроком у процесі розвитку відносин було підписання у 2012 р. Угоди між Радою з регулювання атомної енергетики Індії та Державною інспекцією ядерного регулювання України про співробітництво у сфері ядерної безпеки, обмін технічною інформацією. Головною метою угоди була реалізація двосторонніх наукових проєктів, пошук шляхів для спільного розв'язання питань щодо захисту від ядерного забруднення та радіації, обмін знаннями щодо правового регулювання [12]. Результатом вище згаданих угод став запуск процесів, які в майбутньому суттєво вплинули на розвиток співробітництва у науково-технічній галузі.

Протягом 2014 – 2019 рр. співробітництво у відповідній сфері не було продуктивним. Причиною цього стала політична ситуація в Україні та військовий конфлікт на Сході нашої держави. Варто зазначити, що протягом згаданого періоду відбувалися постійні зустрічі з послами, наукові конференції та виставки між обома державами. У 2016 р. – Міжнародний науковий круглий стіл «Б.Р. Амbedкар та конституція Республіки Індія». У 2017 р. було проведено Міжнародний форум «Україна – Індія: 25 років дипломатичних відносин. У 2018 р. була проведена «IV Всеукраїнська конференція індологів «Індія – 70 років незалежного розвитку: досягнення, проблеми, перспективи». На вищезгаданих заходах описувались процеси становлення, розвитку та сучасний стан українсько-індійських відносин, та стан науково-технічного співробітництва. Однак, вплив зазначених заходів на подальший прогрес двосторонніх відносин був незначним. Станом на 2019 р. сторони планують реалізувати 10 спільних наукових проєктів. Дані проєкти пов'язані з такими галузями як матеріалознавство, машинобудування, ІТ-сфера та ін. Країни планують закінчити реалізацію цих проєктів до 2022 р. [10].

Найперспективнішим напрямом українсько-індійського співробітництва у науково-технічній сфері залишається космічна галузь. Особливий інтерес Індія виявляє до проведення спільних досліджень космічного простору в мирних цілях. 16 вересня 1994 р. року

було підписано першу в історії незалежної України міжурядову угоду про співпрацю в дослідженні та використанні відкритого космосу в мирних цілях, яка тривалий час не діяла. Згодом, у 2006 р., була підписана Рамкова угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Індія про співробітництво у використанні космічного простору. Згідно з цією угодою сторони мали розвивати двостороннє співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору з дотриманням взятих міжнародних зобов'язань. У своєму дослідженні «Україна – Індія: на шляху до конструктивного діалогу» О. Котелянець зазначила, що станом на 2013 р. співробітництво між Україною та Індією у космічній галузі мало високий пріоритет. Науковець підкреслила, що основним досягненням станом на 2013 р. було проведення спільних робіт Державного космічного агентства України та Індійської організації космічних досліджень (ISRO) над реалізацією проекту створення двигуна «Жасмін» [4]. У 2016 р. були створені українсько-індійські робочі групи з питань космосу, які мали на меті реалізацію спільних проєктів щодо освоєння космосу. У 2017 р. в Україну прибули індійські фахівці з метою конкретизації двосторонніх програм співпраці. Реалізація спільних проєктів щодо освоєння космосу триває і до сьогодні.

Не менш важливим є співробітництво у фармацевтичній галузі. У 2005 р. президент Індії Абдула Калама з офіційним візитом відвідав Україну та виступив у ВРУ з промовою «Індія, що динамічно розвивається», в якій виокремив і задекларував особливу підтримку співробітництва у галузі фармацевтики. У 2013 р. О. Хмель у своїй праці: «Перспективи українсько-індійських двосторонніх відносин» зазначив, що індійська фармацевтична продукція користується високим попитом на українському ринку та є одним з головних продуктів імпорту Індії в Україну [14]. На сьогодні індійська фармацевтична галузь є досить розвинутою та успішною. У 2018 р. на українському фармацевтичному ринку індійські фармацевтичні компанії були представлені 52 маркетуючими організаціями. Вони забезпечують доступ українцям до 365 індійських брендів лікарських засобів, що займають 4,4% від загального обсягу ринку лікарських засобів у грошовому еквіваленті. У 2019 р. Індія посідала третє місце серед країн імпортерів фармацевтичної продукції в Україну [2]. Імпорт індійських ліків за підсумками січня-квітня 2019 р. становив 42,3 млн дол. [1]. Для Індії Україна є хорошим ринком збуту продукції, але, водночас, Україна виступає надійним партнером у фармацевтичних дослідженнях. Важливим аспектом співпраці у цій галузі є дотримання європейських стандартів в українській законодавчій базі. Чим

більше українське законодавство буде відповідати стандартам ЄС, тим легше буде індійській продукції вийти на український ринок, оскільки індійська продукція вже є на європейському ринку, що відповідає вимогам фармацевтичної продукції ЄС. Велике значення має внесок, який роблять індійські колеги у розвиток фармацевтичної галузі в Україні, а саме проведення освітніх програм для лікарів та провізорів. Індійські спеціалісти та вчені у сфері фармацевтики досить часто проводять презентації та вебінари, під час проведення яких діляться знаннями та досвідом виробництва фармацевтичних препаратів, та тим, на що потрібно звертати увагу для подальшого успішного розвитку галузі в Україні.

Українсько-індійське науково-технічне співробітництво не є достатньо продуктивним. Це підтверджує список двосторонніх нереалізованих проєктів. Починаючи з 1992 р. урядами обох держав було підписано низку угод для реалізації спільних планів у різних галузях. На сьогодні більшість з цих проєктів не працюють. Потенціал цього науково-технічного співробітництва є досі нерозкритим сповна. Однією з проблем, яка перешкоджає стабільному співробітництву між двома країнами, є брак фінансування з боку української сторони на організацію співпраці в зазначеній галузі, зокрема, на виконання науково-дослідних програм, залучення та створення спільних науково-дослідних установ, активна участь у міжнародних конференціях, вебінарах, виставках. Також вагомою проблемою є конкуренція з боку технологічно високорозвинених країн ЄС, США, Ізраїлю, Росії та інших держав і наступна зміна науково-технологічного співробітництва Індії з іншими країнами, а саме у сфері нанотехнологій. Недосконалість законодавства щодо захисту інтелектуальної власності з обох сторін, що зупиняє обмін новими технологіями між учасниками науково-технічного співробітництва.

Задля налагодження співпраці держав у науково-технічній сфері та сприяння розвитку подальших перспектив обидві сторони повинні активно підтримувати ефективне поширення інформації щодо перспектив українсько-індійського науково-технічного співробітництва серед залучених державних закладів, інституцій та суб'єктів науково-технічного функціонування в Україні; Україна та Індія повинні укласти нову міжурядову Угоду, з оновленими умовами та деталями про науково-технічну співпрацю між Україною та Індією та Протоколу про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності до цієї Угоди; керівництво України повинне забезпечувати належне фінансування задля успішного виконання двосторонніх науково-дослідних проєктів.

Цю тему можна досліджувати і надалі, спостерігаючи за процесами, як в Україні так в Азійсько – Тихоокеанському регіоні. Чи реалізують обидві сторони заплановані проекти? Які будуть наступні кроки України щодо покращення своєї науково-технічної бази? Чи зможе Україна бути надалі вигідним партнером для Індії? На всі ці питання можна дати відповіді, якщо продовжувати дослідження.

Джерела та література

1. Індія входить до ТОП-3 найбільших постачальників ліків в Україні. УНН. 2018. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1800533-indiyavkhodit-do-top-3-naybilshikh-postachalnikov-likiv-v-ukrayinu> (дата звернення: 20.01.2020)

2. Індія у фармації: доступність, якість, безпека. *Пресслужба «Щотижневика АПТЕКА»*. 2018. URL: <https://www.apteka.ua/article/482696> (дата звернення: 15.01.2020)

3. Індія. *Український світ*. 2016. URL: <http://ukrsvit.org/%D1%96%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%8F/>.(дата звернення: 15.01.2020)

4. Котелянець О. Україна – Індія: на шляху до конструктивного діалогу. *Зовнішні справи*. 2013. С. 32-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_2_12. (дата звернення: 15.01.2020)

5. Лукаш О. І., Рачек Д. Українсько-індійські гуманітарні зв'язки: історія і сучасність. Проблеми міжнародних відносин: *Збірник наукових праць*. №4.2012.URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59317/23LukashUKR.pdf?sequence=4>.(дата звернення: 15.01.2020)

6. Лукаш О. І. 50 років: Розвиток індійського суспільства та українсько-індійських зв'язків. *НАН України, Інститут сходознавства ім. А. Кримського, Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України*. 1999. с. 5-7. (дата звернення: 20.01.2020)

7. Міжнародний круглий стіл: «Індія: погляд у майбутнє (до 70-річчя Дня Республіки Індія)». *Інститут всесвітньої історії НАН України*. 2020. URL : <http://ivinas.gov.ua/uk/novini/mizhnarodnyi-kruhlyi-stil-indiia-pohliad-u-maibutnie-do-70richchia-dnia-respubliky-indiia-m-kyiv-30-sichnia-2020-r-presreliz.html> (дата звернення: 20.01.2020)

8. Науково-технічне співробітництво між Україною та Індією. *Посольство України в Республіці Індія*. 2012. URL: <https://india.mfa.gov.ua/posolstvo/439-naukovo-tehniche-spirvobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-indijeju>.(дата звернення: 15.01.2020)

9. Рамкова угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Індія про співробітництво у використанні космічного простору в мирних цілях. *Кабінет Міністрів України*. 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356_018. (дата звернення: 15.01.2020)

10. У квітні-червні триватиме конкурс українсько-індійських науково-дослідних проектів на 2019-2021 роки. *Міністерство освіти і*

науки України. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-kvitni-chervni-trivatime-konkurs-ukrayinsko-indijskih-naukovo-doslidnih-proektiv-na-2019-2021-roki>. (дата звернення: 15.01.2020)

11. Угода між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Радою з регулювання атомної енергетики Індії про обмін технічною інформацією та співробітництва. *Кабінет Міністрів України*. 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356_023.(дата звернення: 15.01.2020)

12. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Індія про співробітництво в галузі науки і техніки. *Кабінет Міністрів України*. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356_007(дата звернення: 15.01.2020)

13. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Індія про науково-технологічне співробітництво. *Кабінет Міністрів України*. 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356_025. (дата звернення: 15.01.2020)

14. Хмель А. О. Перспективи українсько-індійських двосторонніх відносин. *Чорноморський державний університет імені Петра Могили*. 2014. №1 С. 96-97. (дата звернення: 15.01.2020)